

Merjenje egocentričnih socialnih omrežij

Tina Kogovšek

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta in Fakulteta za družbene vede

Opredelitev omrežja

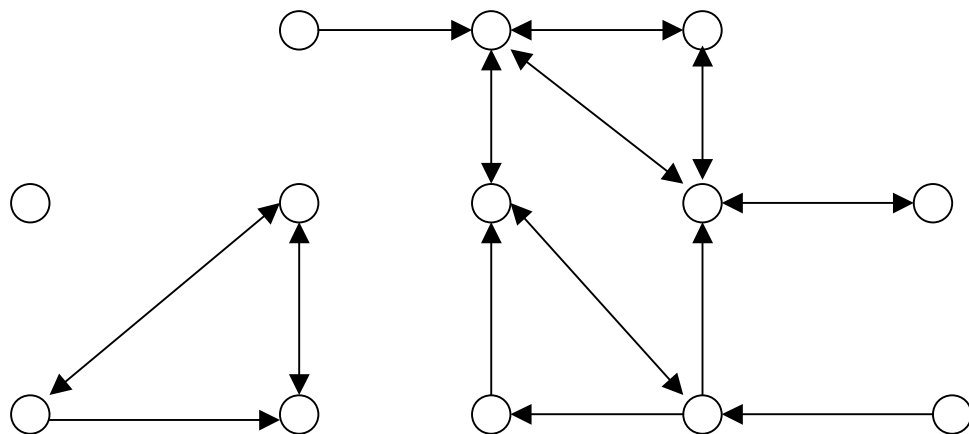
- Končna množica **enot** (kriteriji določitve enot v omrežju);
 - **Relacije** med enotami;
 - Z vsako novo relacijo vzpostavimo na isti skupini enot novo omrežje.
-
- Enote omrežja: osebe, kolektivitete, objekti, dogodki;
 - Relacije: izmenjave, čustvene, normativne, instrumentalne....

Tabela 1: Primeri omrežij

Primeri	Enota	Relacije
Florentinske rodbine	rodbina	poroka, bančne transakcije
Ruska mesta - Moskva	mesto	trgovske poti
Sampsonovo samostansko omrežje	menih	emocije, spoštovanje, vpliv, avtoriteta
Študentska vlada ULJ	član vlade	razpravljanje, iskanje nasveta
Omrežja starejših	starejša oseba	izmenjave socialne opore: materialne, informacijske, emocionalne, druženje
Znanstveno omrežje - SCI	avtor članek	- citiranje

Vrste omrežij

Popolno omrežje: vse enote s pripadajočimi relacijami.

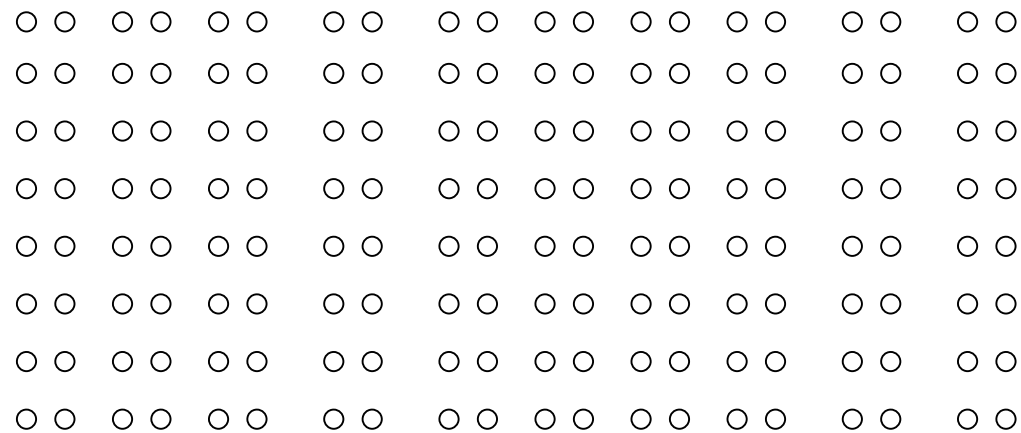

Slika 1: Popolno omrežje

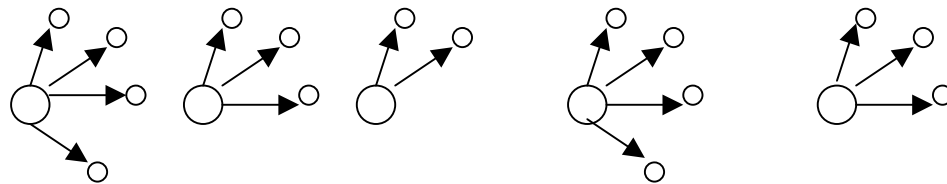
Vrste omrežij

Egocentrično (lokalno, osebno) omrežje: začetni seznam enot (egi) → imenujejo člane (alterje) svojega omrežja

Populacija enot:

Izberemo (npr. slučajni) vzorec enot in opazujemo relacije teh – izbranih – enot z drugimi.
Lokalna omrežja izbranih enot običajno niso povezana med seboj.

Slika 2: Egocentrično omrežje

Značilnosti egocentričnega omrežja

- Velikost
- Sestava
- Homogenost
- Gostota

- Značilnosti enot v omrežju

Pristopi

Pristopi (jih uporabljamo tako pri merjenju popolnih kot egocentričnih omrežij) so:

- pristop **interakcije** (angl. *interaction approach*),
- pristop **izmenjave** (angl. *exchange approach*),
- **emocionalni** (čustveni) pristop (angl. *affective approach*) in
- pristop **socialnih vlog** (odnosov) (angl. *role-relation approach*).

Vsak od teh pristopov določa specifično vrsto stimula oziroma način izbire članov lokalnega omrežja in tudi vsebino relacij.

Vsak od teh pristopov osebno omrežje opredeli in zameji na drugačen način ter da drugačen tip omrežja. Na ta način pridobljena omrežja poimenujemo interakcijsko omrežje (angl. *interaction network*), omrežje izmenjave (angl. *exchange network*), emocionalno (tudi intimno) omrežje (angl. *affective network*) ali omrežje socialnih vlog (angl. *role-relation network*).

Pristop interakcije

- Sodelujoči si zapisujejo vse socialne interakcije v določenem časovnem obdobju, ali pa poročajo o interakcijah v danem časovnem obdobju (npr. preteklih 7 dni).
- Dobimo socialne interakcije brez njihovega pomena za anketiranca.
- Lahko velik del nepomembnih interakcij (npr. stiki s poštarjem ipd.).

V naslednjih 7 dneh si zapišite vse stike z osebami, ki so za vas pomembne.

Pristop izmenjave

- Posebej primeren za merjenje socialne opore.
- Posameznik našteje osebe, s katerimi sodeluje v različnih izmenjavah:
 - **Čustvene izmenjave** (pogovori o osebnih problemih, kot so problemi s partnerjem, v službi, o pomembnih spremembah v življenju, o depresiji in podobno).
 - **Instrumentalne izmenjave** (skrb za dom, otroke, izposojanje denarja, gospodinjskih malenkosti ali izpolnjevanje različnih formularjev).
 - **Izmenjave druženja** (sodelovanje pri športnih aktivnostih, obiskovanje, nakupovanje in podobno).
- Natančnejša opredelitev in operacionalizacija vrst opore.
- Manjša možnost subjektivnih opredelitev povezav.
- Potencialno manjša možnost napak pri odgovarjanju.
- Lahko časovno relativno zamudno.

Včasih ljudje prosijo druge ljudi za nasvet, kadar v njihovem življenju nastopi kakšna večja sprememba, na primer zamenjava službe. Kdo so ljudje, ki jih običajno prosite za nasvet, kadar pride do takšne spremembe v vašem življenju?

Emocionalni (čustveni) pristop

- Anketiranca se vpraša, kdo mu je posebno blizu ali kdo je zanj posebej pomemben.
 - Največja prednost in največja pomanjkljivost: anketiranec sam opredeli pomen bližine ali pomembnosti - raziskovalec tega kriterija ne pozna.
 - Ljudje uporabljamo različne kriterije.
 - Izmerjene so le najpomembnejše relacije.

Naštejte osebe, brez katerih si težko predstavljate svoje življenje.

Pristop socialnih vlog (odnosov)

- Posameznika vprašamo po osebah, s katerimi je v določeni vlogi (na primer ožja družina, širše sorodstvo, sosedje in prijatelji). Gre za družbeno opredeljene odnose, ki so opremljeni s skupinami pričakovanj, dolžnosti in pravic.
- Omejitve:
 - Pristranskost glede odnosov, ki niso normativno opredeljeni, pa so za posameznika vseeno pomembni.
 - Posamezne vrste odnosov, npr. prijateljstvo lahko posamezniki različno definirajo.
 - Socialne vloge so relativno dobro opredeljene, a lahko zelo individualizirane (npr., ni nujno, da so družinske vezi za posameznika zares pomembne).
 - Večinoma ni možna enolična identifikacija oseb.
- Prednosti:
 - Relativno preprost.
 - Hiter.
 - Poceni.

Nekaterih del v stanovanju ali na vrtu človek ne more opraviti sam. Lahko se zgodi, da potrebujete nekoga, ki vam bo pridržal lestev ali vam pomagal premakniti pohištvo.

A. Koga bi v takem primeru najprej prosili za pomoč?

B. Koga bi prosili za pomoč kot drugega?

	PRVA	DRUGA
moža / ženo / partnerja	01	01
mamo	02	02
očeta	03	03
hčer	04	04
sina	05	05
sestro	06	06
brata	07	07
kakega drugega sorodnika (tudi po moževi / ženini strani)	08	08
najboljšega prijatelja	09	09
kakega drugega prijatelja ali znanca	10	10
soseda	11	11
sodelavca	12	12
nekoga iz socialne službe	13	13
nekoga, ki bi mu plačali za pomoč	14	14
koga drugega (navedite koga) _____	15	15
nikogar	16	16

Merjenje enot

- Osnova je seznam izbranih enot (egov).
- Člane egocentričnega omrežja (alterje) izberemo s pomočjo **generatorja imen**: anketno vprašanje, s katerim dobimo seznam članov lokalnega omrežja.

Vrste generatorjev imen

1. Enostavni

- Burt, 1984

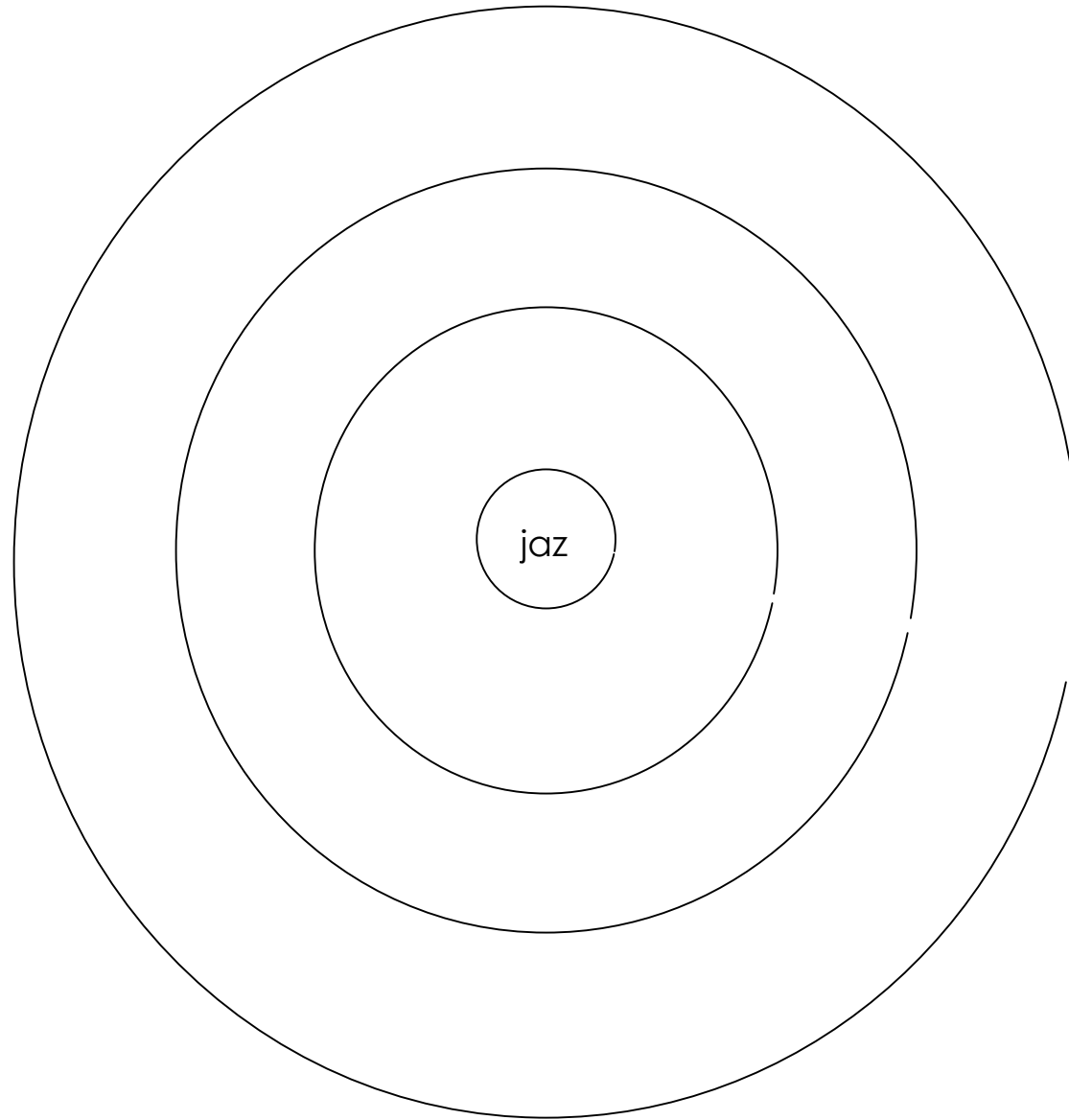
Skoraj vsak človek se občasno pogovarja o raznih pomembnih zadevah z drugimi ljudmi. Poskusite se spomniti, s kom ste se v zadnjih šestih mesecih pogovarjali o zadevah, ki se vam zdijo pomembne. Prosim vas, da mi poveste njihova imena ali začetnice. (Če anketiranec navede manj kot 5 imen, ga vprašaj: Morda še kdo? Če pa jih našteje več, vpiši samo prvih pet imen).

- Kahn in Antonucci, 1980

Začnimo z vprašanji, ki se nanašajo na osebe, ki so v vašem življenju ta trenutek pomembne. Da bi dobili pravilno sliko, vas bom prosil/a, da mi pomagate narisati diagram, ki ga bomo v anketi imenovali osebno omrežje. (POKAŽITE DIAGRAM ANKETIRANCU/KI (A)) V centru ste vi. V prvem krogu bo le ena oseba ali več oseb, ki so vam tako blizu, da bi si brez njih težko predstavljali svoje življenje. V drugem krogu bodo ljudje, ki vam niso tako zelo blizu ampak so še vedno precej pomembni za vas. V tretjem krogu bodo ljudje, ki vam niso tako blizu, so pa za vas še vedno pomembni. Krogi so lahko prazni, polni ali vse vmes.

Sedaj bi rad/a, da pomislite na ljudi v svojem življenju -- prosim **osredotočite se na ljudi, ki so starejši od 18 let, ki so za vas pomembni** -- ne samo na ljudi, ki jih slučajno poznate ali so z vami v sorodu.

1. Začeli bomo z ljudmi, ki so vam najbližji, ali je med njimi je kakšna oseba ali osebe brez katerih si težko predstavljate vaše življenje?
2. Ali so obstajajo ljudje, s katerimi si niste tako blizu ampak so še vedno zelo pomembni za vas?
3. Ali so obstajajo ljudje, ki jih še niste omenili pa so vam dovolj blizu in so za vas pomembne, tako da bi jih morali vpisati v vaše osebno omrežje?

2. Sestavljeni

- Kogovšek, 2001

1. MATERIALNA OPORA (na splošno): Včasih si ljudje od drugih ljudi sposodijo kakšno stvar, na primer kakšno orodje, ali prosijo za pomoč pri manjših hišnih opravilih. Kdo so ljudje, ki jih običajno prosite za to vrsto pomoči?
2. INFORMACIJSKA OPORA: Včasih ljudje prosijo druge ljudi za nasvet, kadar v njihovem življenju nastopi kakšna večja sprememba, na primer zamenjava službe. Kdo so ljudje, ki jih običajno prosite za nasvet, kadar pride do takšne spremembe v vašem življenju?
3. DRUŽENJE: Včasih se ljudje družijo z drugimi ljudmi, na primer se obiščejo, gredo skupaj na izlet ali na večerjo in podobno. Kdo so ljudje, s katerimi se običajno družite?
4. EMOCIONALNA OPORA: Včasih se ljudje o pomembnih osebnih stvareh pogovorijo z drugimi ljudmi, na primer, kadar se sprejo s kom, ki jim je blizu, imajo težave na delovnem mestu in podobno. S kom se običajno pogovarjate o osebnih stvareh, ki so za vas pomembne?
5. FINANČNA OPORA (materialna opora v ožjem, bolj specifičnem smislu): Recimo, da bi se znašli v situaciji, ko bi potrebovali večjo vsoto denarja, ki pa je sami trenutno ne bi imeli na razpolago, na

3. Pozicijski generatorji

- Van der Gaag in Snijders, 2004

1. Ali poznate koga, ki...	ne	družinski član	prijatelj	znanec	
2. ...ali ste to...					vi sami?
a) ...zna popraviti avto, kolo ipd.	0	1	2	3	4
b) ... ima avto	0	1	2	3	4
c) ... zna popraviti gospodinjske pripomočke	0	1	2	3	4
d) ... zna delati z računalnikom	0	1	2	3	4
e) ... zna igrati kakšen instrument	0	1	2	3	4
f) ... pozna literaturo	0	1	2	3	4
g) ... bere kakšen strokovni časopis	0	1	2	3	4
h) ... je aktiven v politični stranki	0	1	2	3	4
i) ... ima delnice v višini vsaj milijon SIT	0	1	2	3	4
j) ...dela v mestni hiši	0	1	2	3	4
k) ... zasluži več kot milijon tolarjev mesečno	0	1	2	3	4
l) ... ima vikend hišico v tujini	0	1	2	3	4
m) ... ima včasih priložnost koga najeti	0	1	2	3	4
n) ... ve veliko o zakonski ureditvi	0	1	2	3	4

Primerjalno ovrednotenje pristopov

Primerjava pristopa izmenjave, emocionalnega pristopa in pristopa vlog (Van Sonderen in drugi, 1990):

- Upoševajoč vsa imena pridobljena z vsemi tremi pristopi: največ jih je dal pristop izmenjave (78%), nato emocionalni pristop (49%) in najmanj pristop socialnih vlog (34%).
- Pristop izmenjave v primerjavi z emocionalnim pristopom bolj verjetno pridobi najpomembnejše odnose glede na socialne vloge, oba sta dobra za pridobivanje odnosov, ki trajajo dlje časa.
- Pristop izmenjave dobi 84% najpomembnejših alterjev glede na socialno vlogo.
- Emocionalni pristop in pristop izmenjave pridobita partnerje, večino otrok in staršev; druge alterje glede na vlogo pridobi predvsem pristop izmenjave.
- Pristop izmenjave dobi več različnih vlog in več alterjev kot emocionalni pristop ter odnose, s katerimi je ego pogosto v stiku.
- Emocionalni pristop pa dobi odnose, ki trajajo dlje časa in je njihov pomen vrednoten višje.
- Kljub razlikam precejšnje prekrivanje – od 54% (emocionalni pristop - pristop vlog) do 73% (emocionalni pristop – omrežje izmenjave).

Primerjalno ovrednotenje pristopov

Primerjava merjenja omrežij socialne opore z generatorjem imen in s pristopom vlog (Hlebec in Kogovšek, 2005; Kogovšek in Hlebec, 2008, 2009).

Oba pristopa pogosto uporabljena v velikih mednarodno primerjalnih raziskavah (npr., International Social Survey Programme, General Social Survey, Generations and Gender Programme, European Quality of Life Survey). Vprašanja o primerljivosti rezultatov, pristranostih, omejitvah. Razlike med pristopoma v stroških in prednostih, obremenitvi anketirancev, značilnostih in kompleksnosti merskega instrumenta.

- Pearsonovi koeficienti korelacije med indikatorji sestave omrežja, izmerjenimi z obema pristopoma, kažejo relativno visoko ujemanje (nad 0,80).
- Večje razlike, če upoštevamo le eno izbiro.
- Večje razlike pri pomembnih odnosih (močnih vezeh) in pri kategoriji »nikogar«.
- Podobni rezultati, če opazujemo sestavo celotnega omrežja ali posameznih podomrežij socialne opore.
- Relativno visoka stabilnost tipologij (pridobljenih s hierarhičnim razvrščanjem).
- Relativno visoka stabilnost razvrščanja posameznih anketirancev (73% do 85% pravilno razvrščenih).
- Večinoma ni večjih razlik med pristopoma, če primerjamo prvo in drugo izbiro.

Primerjalno ovrednotenje pristopov

- Razlike so večje pri enolično opredeljenih vlogah (izstopa partner).
- Razpršenost vlog nekoliko večja pri generatorju imen (razlike med pristopoma predvsem pri šibkih vezeh).
- Večje razlike pri emocionalni opori in opori na delovnem mestu, manjše pri instrumentalni.

Literatura:

Hlebec, V., Kogovšek, T., 2005. Hypothetical versus actual support providers in comparative network research. *Metodološki zvezki*, **2**, 73–93.

Hlebec, V., Kogovšek, T. 2006. *Merjenje socialnih omrežij*. Ljubljana: Študentska založba.

Kogovšek, T., Hlebec, V. 2008. Measuring ego-centered social networks: do cheaper methods with respondent burden provide good estimates of network composition?. *Metodološki zvezki*, **5**, 127–143.

Kogovšek, T., Hlebec, V., 2009. Stability of typologies produced on the basis of repeated measurement with the role relationship and the name generator approach. *Metodološki zvezki*, **6**, 85–97.